

Κυρίες και κύριοι,

Για λογαριασμό της Ελληνικής Ένωσης Τραπεζών, την οποία εκπροσωπώ στη σημερινή εκδήλωση (χωρίς βέβαια να μπορώ να αποχωριστώ τις σταθερές μου ιδιότητες ως καθηγήτριας του αστικού δικονομικού δικαίου και δικηγόρου) ευχαριστώ τους διοργανωτές, την εταιρεία Deloitte και το ICC Hellas για την τιμητική τους πρόσκληση.

Η Ελληνική Ένωση Τραπεζών είναι ιδρυτικό μέλος του ΟΠΕΜΕΔ (του Οργανισμού προώθησης των εναλλακτικών τρόπων επίλυσης διαφορών) από το 2016, κυρίως, όμως, η ίδια ως βασικός θεσμικός εταίρος του Ελληνικού Χρηματοοικονομικού Μεσολαβητή, μετεξέλεξε, ήδη από το 2019, τον Μεσολαβητή Τραπεζικών και Επενδυτικών Υπηρεσιών και δημιούργησε ένα δεύτερο πυλώνα, αυτόν της διαμεσολάβησης υπό την έννοια του ν. 4640/2019, προβαίνοντας σε σειρά προπαρασκευαστικών ενεργειών, όπως κυρίως την εκπαίδευση μεσολαβητών σε ζητήματα με τραπεζικό ή επενδυτικό ενδιαφέρον.

Ωστόσο, δεν έχουμε να παρουσιάσουμε αριθμούς ανταπόκρισης.

Τα αίτια δεν νομίζω ότι διαφέρουν από τα αποτελέσματα της έρευνας που έγινε από το Σύνδεσμο των Ελλήνων Διαμεσολαβητών τον Μάρτιο του 2024, ανάμεσα σε 733 διαμεσολαβητές. Η έρευνα αυτή είναι δημόσια προσβάσιμη. Όπως προκύπτει από το προοίμιό της συντάχθηκε με αφορμή τη συμπλήρωση τριών ετών από την εφαρμογή του τελευταίου και σήμερα ισχύοντος νόμου 4640/2019 *«με σκοπό την ανάδειξη των ζητημάτων που αφορούν τη διαμεσολάβηση στην πράξη και τη διαμόρφωση προτάσεων για τη βελτίωση του υπάρχοντος πλαισίου για την αποτελεσματική αξιοποίηση της υποχρεωτικής αρχικής πρώτης συνεδρίας και των διαμεσολαβητών»*.

Η παραπάνω έρευνα κάλυψε ολόκληρη την ελληνική επικράτεια με το κυρίαρχο βέβαια ποσοστό (47,5%) να καταλαμβάνει ο Νομός Αττικής. Είναι ενδιαφέρον ότι η έρευνα έδειξε υψηλότερο ποσοστό διαμεσολάβησης στις οικογενειακές διαφορές και σημαντικά χαμηλότερο στις τραπεζικές, ενώ υπέδειξε ως πρόσφορες διαφορές για διαμεσολάβηση τις συνήθειες και καθημερινές όπως λ.χ. εργατικές, μισθωτικές διαφορές, αξιώσεις αποζημιώσεως από αυτοκινητικά ατυχήματα αλλά και διαφορές με το Δημόσιο, όταν έχουν έντονα τα χαρακτηριστικά του ιδιωτικού δικαίου, όπως λ.χ οι κτηματολογικές διαφορές. Το Δημόσιο και τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, που συχνά για λόγους διατήρησης της μη ευθύνης των εκπροσώπων του, ή και τήρησης του κρατικού προϋπολογισμού, διανύουν όλα τα στάδια δίκης, μέχρι και την έκδοση αμετάκλητης αποφάσεως, εξαιρείται από τη διαδικασία της διαμεσολάβησης με βάση το σήμερα, τουλάχιστον, ισχύον θεσμικό πλαίσιο.

Η απροθυμία του νομικού συμπαραστάτη καταγράφεται επίσης ως εμπόδιο, σε συνδυασμό με την έλλειψη σχετικής εξοικείωσης, ή και οικονομικά κίνητρα.

Αντίστοιχη δυσπιστία καταγράφεται και για ισχυρούς οργανισμούς, όπως οι ασφαλιστικές εταιρείες ή και οι τράπεζες, και αντίστοιχες είναι οι προτάσεις, όπως λ.χ. η υποχρεωτικότητα και η θέσπιση οικονομικών κινήτρων.

Θα μου επιτρέψετε τις ακόλουθες επισημάνσεις:

Σε ανύποπτο χρόνο μας δόθηκε η ευκαιρία να αναδείξουμε το βασικό εμπόδιο που αντιμετωπίζει η τραπεζική διαμεσολάβηση, σε ό,τι αφορά ιδίως τη διαχείριση των δανειακών συμβάσεων, ακόμη και όσων ανήκουν στη διαχείριση των εταιρειών του ν. 5072/2023.

Είναι ακριβές ότι οι τράπεζες και οι ασφαλιστικές εταιρείες, οι οποίες συμβάλλονται σε ένα μεγάλο αριθμό συναλλαγών με ταυτόσημα και συχνά ανεπίδεκτα διαπραγμάτευσης κοινά χαρακτηριστικά θα μπορούσαν εκτός από το Δημόσιο να αποτελέσουν μία βασική παράμετρο στο χώρο της διαμεσολάβησης. Ωστόσο δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι ειδικά για τις τραπεζικές συμβάσεις υπάρχουν δύο εξωδικαστικά εργαλεία, και αυτά είναι πέραν από την αυτορρύθμιση που επιτυγχάνεται για πολύ απλές περιπτώσεις:

α) ο κώδικας δεοντολογίας, σε ισχύ ήδη από το 2016, με συντάκτη την εποπτική αρχή των τραπεζών, δηλαδή την Τράπεζα της Ελλάδος (ΤτΕ), ως ένα μέτρο αναγκαίο για τη διαχείριση του υπερδανεισμού τα χρόνια της οικονομικής κρίσης (σήμερα η διαδικασία του κώδικα δεοντολογίας διέπεται από την Απόφαση αριθμός 392/31.5.2021 της Επιτροπής Πιστωτικών και Ασφαλιστικών Θεμάτων της ΤτΕ και μετά τις τροποποιήσεις του νόμου 4818/2021 διεξάγεται κατά βάση ηλεκτρονικά), και

β) ο εξωδικαστικός μηχανισμός του νέου κώδικα αφερεγγυότητας, δηλαδή του ν. 4738/2020, που εφαρμόζεται όχι μόνον για ιδιωτικές οφειλές αλλά και για οφειλές προς το δημόσιο και γενικά τον ευρύτερο δημόσιο τομέα.

Και στις δύο περιπτώσεις πρόκειται για διαδικαστικά βήματα, αναγκαία και υποχρεωτικά για τις τράπεζες οι οποίες έτσι όπως λειτουργούν σήμερα ανταποκρίνονται στην σύγχρονη αντίληψη για την εξωδικαστική ειρηνική επίλυση της διαφοράς. Τα εξωδικαστικά αυτά εργαλεία, είναι απαραίτητα, αλλά όσο υφίστανται αντιμάχονται εκ των πραγμάτων τη διαμεσολάβηση, με την έννοια ότι πράγματι, εάν στο πλαίσιο αυτών δεν επιτευχθεί συμβιβαστική επίλυση η προσφυγή στη δικαιοσύνη φαίνεται να είναι μονόδρομος. Και βέβαια στις τράπεζες και στις ασφαλιστικές εταιρείες υπάρχει ένα συχνά άγνωστο εποπτικό περιβάλλον, όπως λ.χ. η αρχή ότι κάθε ρύθμιση δεν θα πρέπει να χειροτερεύει οικονομικά τη θέση τους.

Η αύξηση του κόστους προσφυγής στη Δικαιοσύνη προβάλλεται, συχνά, ως παράγοντας που θα ενίσχυε την προσφυγή σε διαμεσολάβηση, θα πρέπει ωστόσο να συνεκτιμηθεί ότι υπέρμετροι οικονομικοί περιορισμοί ενδέχεται να καταλύουν τη συνταγματική εγγύηση του άρθρου 20 Σ για ακώλυτη πρόσβαση των πολιτών σε όλους τους δικαιοδοτικούς κλάδους.

Ενδέχεται, επίσης, να αποδειχθεί ανεπαρκής για την ενίσχυση της διαμεσολάβησης η παροχή οικονομικών κινήτρων, ως προς τα οποία επίσης θα πρέπει να τηρηθεί η αρχή της αναλογικότητας.

Εξίσου, όμως, ενδιαφέρον είναι ότι η παραπάνω έρευνα δεν επεκτάθηκε σε ζητήματα και διαφορές που θα προκύψουν από τις αλματώδεις εξελίξεις στο θέμα της τεχνητής νοημοσύνης. Και δεν εννοούμε τόσο την τεχνητή νοημοσύνη, ως ένα επιπλέον «εργαλείο» που θα χρησιμοποιείται ευρέως στην επίλυση διαφορών εξωδικαστικά ή μη όσο για το νέο νομικό περιβάλλον που αυτή θα δημιουργήσει, ως αποτέλεσμα της εισαγωγής αυτοματοποιημένων λειτουργιών, που θα υποκαθιστούν τουλάχιστον ορισμένες ανθρώπινες ενέργειες. Ειδικότερα: Το 2026 θα αρχίσει να εφαρμόζεται στην ΕΕ ο Κανονισμός 2024/1689 που ως σκοπό έχει:

- (1)
- Να θεσπίσει ενιαίο νομικό πλαίσιο για την ανάπτυξη, τη διάθεση και λειτουργία συστημάτων τεχνητής νοημοσύνης στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
  - Να προαχθεί η ανθρωποκεντρική και αξιόπιστη χρήση της τεχνητής νοημοσύνης, συμβατική με τον Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της.
  - Να στηριχθεί η καινοτομία.
  - Να αξιοποιηθεί η τεχνητή νοημοσύνη σε όλο το φάσμα της οικονομικής και κοινωνικής δράσης.
  - Να ενισχυθεί η ανταγωνιστικότητα των επιχειρήσεων κυρίως στους τομείς της υγείας, των μέσων ενημέρωσης τη διαχείριση υποδομών, την εκπαίδευση και κατάρτιση, την ενέργεια.

Τα συστήματα τεχνητής νοημοσύνης, και η ευρεία μελλοντική τους χρήση στο σύνολο του δημόσιου, αλλά και ιδιωτικού τομέα, θα τοποθετήσει σε διαφορετικό επίπεδο την κατανομή ευθύνης, κυρίως όμως θα δημιουργήσει συγκρούσεις με άλλες αξίες **και θα δημιουργήσει διαφορές.**

Διότι αυτό που δεν θα πρέπει να ξεχνάμε είναι ότι τεχνητή νοημοσύνη δεν θα μεταβάλει μία φυσική αλλά και νομική αρχή ότι δηλαδή *φορείς δικαιωμάτων και υποχρεώσεων θα παραμείνουν τα υποκείμενα δικαίου, και συγκεκριμένα φυσικά πρόσωπα, ή άλλες νομικές οντότητες.*

Όπως η ψηφιοποίηση σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό η τεχνητή νοημοσύνη θα καταστήσει δυσχερέστερη την κατανόηση του οντολογικού μέρους της διαφοράς, δηλαδή τα κρίσιμα εκείνα πραγματικά περιστατικά που συνιστούν απόκλιση ανάμεσα στο δέον (κανόνα δικαίου) και στο ον (πραγματικότητα). Λ.χ. μετά την ευρεία καθιέρωση των ψηφιακών ηλεκτρονικών συναλλαγών είναι εκ των πραγμάτων δυσχερέστερος ο καθορισμός για το πόσο συνέβαλε (αιτιώδης συνάφεια) στην επέλευση οικονομικής ζημίας για τον χρήστη των υπηρεσιών, η συμπεριφορά του ιδίου (παραλείψεις, ή πράξεις του), η ατέλεια ή οι παραλείψεις του ίδιου του παρόχου πληρωμών, ή μη δυνάμενες να αποτραπούν με μέσα άκρα επιμέλειας και προσοχής κακόβουλες πράξεις τρίτων. Άλλες τόσες δυσχέρειες θα ανακύψουν και από μία άλλη τάση της εποχής, που είναι τα κριτήρια ESG, δηλαδή κατά πόσο συγκεκριμένη επιχειρηματική δραστηριότητα είναι σύμφωνη με το περιβάλλον, την κοινωνία και την σύγχρονη, χρηστή εταιρική διακυβέρνηση.

Δεν είναι τυχαίο ότι η διαιτησία καθιερώθηκε ως εναλλακτικός τρόπος επίλυσης των διαφορών σε περιπτώσεις όπου το γνωστικό αντικείμενο προϋποθέτει εξειδικευμένη ουσιαστική τεχνική γνώση, με αποτέλεσμα πρόσφορος τρόπος για την επίλυση των διαφορών, να μην είναι η δικαστική οδός, αλλά η ανάθεσή της σε τρίτους ειδικούς. Γιατί αυτοί στερούνται μεν νομικών γνώσεων είναι, όμως, εξοικειωμένοι με το οντολογικό μέρος της διαφοράς κατά τρόπο προσφορότερο από ό,τι είναι οι πραγματογνώμονες στους οποίους μπορεί να προσφύγει ο δικαστής για να αντλήσει την ουσία που ο ίδιος εκ των πραγμάτων δεν διαθέτει ούτε οφείλει να διαθέτει.

Η εκτίμησή μου είναι ότι θα έρθει η εποχή που θα προσφεύγουμε όλο και περισσότερο στη διαδικασία της διαμεσολάβησης και αυτό θα το φέρουν οι ίδιες οι εξελίξεις και η ψηφιακή επανάσταση που ζούμε.

Προς το παρόν, όμως, θα πρέπει να γίνουν συνδυαστικές κινήσεις, όπως

1) να δώσει το καλό παράδειγμα το Ελληνικό Δημόσιο. Δεν μπορεί λ.χ. να αποκλειστεί η διαμεσολάβηση σε διοικητικές διαφορές, ιδίως όταν έχουν χαρακτηριστικά περισσότερο ιδιωτικών διαφορών όπως λ.χ. οι μισθολογικές διαφορές

2) να γίνει ανάθεση υποθέσεων διαδικαστικού χαρακτήρα σε δικηγόρους όχι μόνον για την αποσυμφόρηση των δικαστηρίων, ο φόρτος των οποίων προέρχεται κατά κύριο λόγο από τις ποινικές υποθέσεις αλλά κυρίως για να υπάρχει ένα αντιστάθμισμα από τον περιορισμό της αμιγώς δικαστηριακής ύλης.

3) να επανεξεταστεί η συρροή της διαμεσολάβησης με άλλους όχι ακριβώς εναλλακτικούς τρόπους επίλυσης διαφορών, αλλά με άλλους εξωδικαστικούς.

4) να γίνει καταγραφή των εκκρεμών υποθέσεων με ποιοτικά κριτήρια. Το Υπουργείο Δικαιοσύνης έχει ανακοινώσει ότι υλοποιεί, πιλοτικά, το εργαλείο μείωσης των Εκκρεμών Υποθέσεων» (Backlog Reduction Tool) στα Πρωτοδικεία της Αθήνας, τη χρηματοδότηση του οποίου εξασφάλισε από ενωσιακούς πόρους με χρονικό ορίζοντα 2 ετών, καθώς «τα αποτελεσματικά δικαστικά συστήματα είναι θεμελιώδη για τους πολίτες, τους επιχειρηματίες και προϋπόθεση για την αύξηση της ανταγωνιστικότητας της ΕΕ».

Σκοπός της εφαρμογής αυτής είναι η αντιμετώπιση των συσσωρευμένων εκκρεμών δικαστικών υποθέσεων και η ολοκλήρωσή του θα υποδείξει τους σύγχρονους τρόπους αντιμετώπισης των καθυστερήσεων.

Τα αποτελέσματα του συγκεκριμένου πιλοτικού προγράμματος ενδεχομένως να μπορούν να αξιοποιηθούν και για τη διαμεσολάβηση.

Κλείνοντας αυτό το σύντομο χαιρετισμό μου θα επιθυμούσα να δώσω ως τίτλους τα ακόλουθα:

- Το νομοθετικό πλαίσιο για τη διαμεσολάβηση υφίσταται, είναι σύγχρονο και επαρκές. Κατά ευτυχή συγκυρία καταχωρήθηκε χθες (20/2/2025) στο ΦΕΚ η απόφαση για τη σύσταση Ειδικής Γραμματείας Διαμεσολάβησης στο Υπουργείο Δικαιοσύνης. Η σημαντική αυτή διοικητική αλλαγή θα επιτρέψει τη συλλογή και αξιοποίηση προτάσεων που αφορούν στη διαμεσολάβηση και στην κεντρική ανάληψη πρωτοβουλιών.
- Θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής πρακτικής υλοποίησης της διαμεσολάβησης. Προς την κατεύθυνση αυτή θα πρέπει κατά την άποψή μου να γίνει ποιοτική αξιολόγηση των πολιτικών υποθέσεων που εκκρεμούν, αλλά και να γίνει συντονισμός περισσότερων συχνά αντικρουόμενων εξωδικαστικών μεθόδων επίλυσης της διαφοράς.
- Αντίθετα, δεν είναι λύση κατά την άποψή μου η αύξηση των πάσης φύσεως εξόδων.
- Όπως ακριβώς η διαιτησία κυριαρχεί σε μεγάλες διαφορές που αφορούν συγκεκριμένους τομείς δράσης έτσι κάθε πρωτοβουλία και δράση για τη διαμεσολάβηση θα πρέπει να ατενίζει το μέλλον. Και το μέλλον δεν είναι πλέον οι κλασικές διαφορές, είναι το σύνθετο, απρόσωπο και τυποποιημένο.